

CIRKUSZI AKROBATIKA

Alaputatási és szakmódszertani periodika

X. évf. 3. sz. 2017 ŐSZ

[Almássy Balázs: A cirkuszélmény Császár István novelláiban >>>](#)

Almássy Balázs: A cirkuszélmény Császár István novelláiban

Halála után húsz évvel Császár István igaztalanul kezd kihullani az emlékezetünkéből, s szomorúan kell látni, hogy a hetvenes-nyolcvanas évek egyik legeredetibb hangvételő, de egyszersmind önpusztító életű íróját, mint egy vállalhatatlan rokont, úgy rekeszti ki tudatából a kortárs irodalmi kánon.

Őt olvasva nemcsak a boldogulásunk érdekében tett mindennapi kompromisszumaink kétes értékével szembesülhetünk, de azok egyéniségromboló erejével is: Kinek? Miért? Minek? – feszülnek nekünk a kérdések, mi meg zavartan kerülgetjük a szembenézést még a borotválkozó tükörrel is.

Személyes barátja, Ónagy Zoltán írta róla, hogy „*A mindenkori irodalmi elit minden korban megtalálja a helyét, legtöbbször átlóg egyik korból a másikba. Császár a saját korában is alig lógott.*” [1] Pedig milyen kár lenne, ha hagynánk „ellógni”, már csak azért is, mert tematikus vizsgálódásunk tárgyául olyan Császár István-műveket is választhatunk, melyekben a cirkusz-motívum különleges jelentőséggel bír.

Császár István nem az érvényesülés ismert útján járt, az alkotói sikerek érdekében nem törekedett lázas igyekezettel elnyerni a művészértelmiség szűk és zárt rendjének tagságát, s vállalva újpesti melós, őszinte és alakoskodástól mentes plebejus beállítódását, kétségkívül marginalizálódott ugyan az akkori irodalmi életben, de így az álértelmiségi magatartást – melytől annyira viszolygott – is elkerülhette, és a prózájára jellemző vallomásszerű őszinteségéből sem kellett engednie.

És hogy a népszórakoztatás koncentrált tere, a cirkusz és a cirkuszi alakok miként képviseltetik magukat műveiben?

Az 1981-es *Tiszta hazugság*[2] kötetben, melyben rövidebb munkái, karcolatai, humoreszkjei kaptak helyet, rögtön a kötetindító írásban, az egész későbbi életre kiható első szerelemre való emlékezésben megjelenik a kisfiú által a vécépapírokra tömegesen felrajzolt bohóc alakja: „*Aznap elhasználtuk a vécépapírok felét. Mindre bohócot rajzoltam, piros és kék színessel. Az utókor mint „bohóckorszak”-ról fog majd megemlékezni művészi pályámnak erről a szakaszáról. Minden kezem ügyébe kerülő papírdarabra bohócot rajzoltam akkoriban. Más nem érdekelt. A házakat, autókat, repülőket meghagytam a többieknek. Engem az ember érdekelt. Mint bohóc.*”[3]

Ezen a ponton a képzeletbeli visszaemlékezés önreflexív iróniájából fakadóan a bohóc alakjának szerepeltetése egy olyan metaforikus leképezési játékot kínál, ahol a *jelölő* és a

jelölt viszonya folyamatosan fölcserélődnek, s az ember = bohóc, bohóc = ember fogalompárok körkörös értelmezést kínálnak.

A kötet második novellája^[4] a városligeti vurstli világába repít minket. Azt, hogy mit jelentett a vurstli, a városligeti mutatványosbódék erdeje a 20. század első felében, egy korabeli újságcikk hüen tükrözi: „*a vurstli a fölnöttek kedves emléke s a nép és gyermeksereg öröme.*”^[5] Ide látogat el az elbeszélő gyerekként, hogy „A magyarok bejövetele és kimenetele” és a „Fejétől a farkáig tíz méter, a farkától a fejéig szintén tíz méter, tehát összesen húsz méter óriáskígyó” mellett megpillantsa *Tagranoffot, a majomembert*. Maga Tagranoff valóban létező alakja és „látványossága” volt a Városligetnek, neve később összeforrt az emberi hiszékenységgel és a gyanútlan kíváncsiság kihasználásával. A ligeti mutatványosok pont e kettőből éltek meg, de annyira sikeresen, hogy például az 1925-ös évben az itt dolgozó 500 családtól 5 milliárd 118 millió korona bevétel volt a fővárosnak.^[6]

Az elbeszélő kisfiúként maga is látni akarta Tagranoffot, s kifizetve a belépőjegy árát, maga is bemerészkedett a miniatürizált cirkuszként üzemelő aprócska mutatványosbódéba, hogy láthassa „*Világvárosi műsorunk attrakciói!*”-t, melynek a végén ott volt maga Tagranoff, egy darabig még letakarva: „*A létezés rejtélye domborodott a kendő alatt.*”^[7]

A szegényes műsorszámokat ellensúlyozni képes recsegő kikiáltó, aki mondatai minden igénytelensége ellenére is vitathatatlan hatásosságával valósággal a székükhöz szögezi a nézőket. Végre bekonferálja Tagranoffot: „*Elővezették Tagranoffot, a kikiáltó ismét elrecsegte a szövegét a szibériai őserdőről, az emberi testről és a majomfejről, aztán lerántotta a kendőt Tagranoff fejről.* (...)”

Egy középkorú, homokszínű arcú férfi állt a színpadon, vasalatlan öltönyben. A nyelvét a fogsora elé tolta, és zárva tartotta a száját, mint ahogy gyerekek csinálják, amikor ijesztgetni akarják egymást.”^[8]

És ennyi. A rászédett nézők ostobaságukat nyilván annyira szégyellték, hogy nem is akartak beszélni a zseniális beugratásról. A Tagranoff-svindlivel pedig még hosszú ideig balekot tudott fogni a mutatványosbódé, csak az elbeszélőben komorult el valami akkor, ott, gyerekként, a nézőtérre: „*Egy ideig még ülve maradtam, de látva, hogy mindenki elmegy, én is kimentem, miközben a bódé szutykos ponyvájának unalma és világfájdalma a lelkembe költözött.*”

Egy másik novellában gyermekkorára, sőt élete legboldogabb napjaként azt jelöli meg a Császár István-i elbeszélések egyes szám első személyű állandó narrátora, amikor '45 vagy '46 tavaszán, a még romos Körúton két cirkuszi elefántot tereltek a gondozói: „*Elefántok a Körúton: nekem ez jelentette a háború végleges végét, amikor többé nem kellett félni a repülőgépzúgástól, hogy hátha mégis robbanni fognak utána a bombák. Beálltam az elefántokat követő gyerektömegbe, és mentem velük. Nem érdekelt, hogy hová, és nem érdekelt, hogy hazatérek-e valamikor. Az Oktogonnál befordultunk a Városliget felé, és csak mentünk. Talán soha nem voltam olyan boldog.*”

Persze az elefántok végül eltűntek a cirkusz mögött. Néhány gyerekekkel kószáltam egy ideig a Városligetben, aztán nem volt mit tenni, már hűvösödött is, hazamentem. Azóta többé-kevésbé itt vagyok.”^[9]

Császár István írói világában a cirkusz nem az értelmiségi beállítódás által lesajnált, művészileg értéktelen szórakoztatás terepe, hanem az élet minél teljesebb megragadását szolgáló univerzális és kortalan élményforrás.

Bohócostul, Tagranoffostul, elefántostul, mindannyiunkkal.

[1] <https://www.irodalmijelen.hu/05242013-0956/csaszar-istvan>

[2] Császár István: *Tiszta hazugság*. Móra Ferenc Könyvkiadó, Bp., 1981.

In: Császár, 7. o.

[3] In: Császár, 8. o.

[4] In: Császár, 10. o.

[5] <http://www.huszadikszazad.hu/1926-augusztus/bulvar/a-varosligeti-vurstli-lathatatlan-ellensege>

[6] Lásd erről bővebben a www.huszadikszazad.hu már idézett cikkét.

[7] In: Császár, 12. o.

[8] In: Császár, 13. o.

[9] In: Császár, 17. o.

Losonczy György: A cirkuszkarrier rendszerelméleti megközelítésben (2. rész)

1. A rendszerelmélet

A cikksorozatam első általános bevezetését követően,* mely a cirkuszkutatás palettáján igyekezett elhelyezni a munkámat, most az elméleti tájékozódás háttérét vázoló fel. Céloom e kísérletként is felfogható publikációsorral az, hogy a rendszerszemlélet[i] alapján összefoglaljam a sikeresség tényezőit és azok rendszerszintű összefüggéseit a rendelkezésemre álló empirikus tapasztalatok feldolgozásán keresztül.

Manapság már szinte reflexszerűen ütjük be a megfelelő keresőszót a Google-ba azért, hogy beszerezzük az alapinformációkat bármely témakörben, és leggyakrabban a Wikipédia szokott a segítségünkre sietni. A rendszerelméletre és/vagy Bertalanffyra vonatkozó böngészés eredményeként (angolul igen, [ii] de) a magyar nyelvű szabad enciklopédián nem lelhetők fel ezek a címszavak.[iii] Tény, hogy nehezen emészthető diszciplínáról van szó, nyilván nagy a kutatói felelősség a felszínes megállapítások nyomán keletkezhető konfúzióval kapcsolatosan.

Ha az érintett egyetemi tematikák valamelyikére vetünk egy pillantást, belátható, hogy kemény reáliával állunk szemben: „*Alapfogalmak: a jel, a rendszer, a hálózat fogalma; irányítás, vezérlés és szabályozás fogalma. Jelek osztályozása. diszkrét és folytonos idejű ill. értékű jelek, Determinisztikus és sztochasztikus jelek fogalma. Diszkrét idejű jelek leírása. Speciális jelosztályok: belépő, páros és páratlan, véges tulajdonságú, ablakozott jelek. Speciális vizsgáló és leíró jelek: egységimpulzus, egységugrás, Dirac-impulzus. Műveletek diszkrét idejű és folytonos idejű jeleken*”.[iv]

A *Cirkuszi akrobatika* olvasóit nem szükséges bevezetni e tudományszak rejtelseibe, itt csak arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy az érdeklődésem irányultsága összecseng a cirkuszkutatás főáramával. A cirkusztudományok atyjának ugyanis Paul Bouissacot tekintik, aki több mint negyven évvel ezelőtt megjelent könyvével, melynek címe *Circus and Culture*[v] kijelölte a produkciók vizsgálati kereteit, és pedig szemiotikai megközelítésben, ami a jelek tudománya, tehát nagyrészt az előző bekezdés alapfogalmaival operál. Ez a megfelelő hivatkozási rendszerrel és szigorú logikával felépített kötet megkerülhetetlen, nincs olyan kutatás, amely ne utalna rá.

Bouissac irodalomtudós, nyelvész, klasszika-filológus, valamint pszichológus egy személyben,[vi] és fő referencia-területe a kulturális antropológia. A magyar nyelven elsőként megvédett PhD-disszertáció[vii] szintén hasonló gondolkörben, a kommunikációelmélet égisze alatt született meg, ennek a szerzőnek MA-képesítése és kisdoktori[viii] fokozata szintén bölcsész alapokon nyugszik (magyar nyelv és irodalom, illetve újkori történelem). Jómagam az informatika tudományának aspiránsaként jelentős cirkuszszakmai, valamint pedagógusi gyakorlattal és – reményeim szerint – az elengedhetetlen tudományos fegyelmességgel igyekszem ezeket az excentrikus jelenségeket közös nevezőre hozni.

2. A sikerességről

Ahhoz, hogy valaki artistaművész lehessen, sikeressé kell válnia. Mi a siker? Hogyan lehet mérni? Vajon attól lesz sikeres valaki, hogy boldogan csinálja azt, amit csinál? Vagy vagyoni helyzete jobb, mint az átlagé? Vagy egy fesztiválon megnyeri a fődíjat? E kérdések

körüljárásához érdemesnek tűnik előljáróban néhány szlogent felidézni, melyek a folyamatos fejlődés ([Kaizen](#)^[ix] 改善 = „Change for the better”), valamint a „pozitív” flow^[x] címszavak alatt gyakran citáltak a piackutatók körében.

A Lego cég jelmondata például: „Csak a legjobb elég jó” - *“Only the best is good enough”*.^[xi] „THINK BIG!” Gondolkodj nagyban! Az álmokat (víziókat) misszióvá kell változtatni, hogy a kitűzött cél elérhető legyen egy tudatos folyamat során. A sikeres üzletasszony, Arianna Huffington szerint pedig: *„gyakran, a különbség siker és bukás között egyszerűen a kitartás.”*^[xii]

A pragmatikus szempontokat szem előtt tartva idézhetjük továbbá Csíkszentmihályit: *„első lépés, hogy kifejlesszünk egy olyan szokást (attitűdöt), amellyel bármilyen végrehajtandó feladatvégzést koncentrált állapotban tegyünk, szemben a tehetetlenség érzéssel.”*^[1] A mozgáskultúra felőli kiindulásul: *„válassz egy sportot, amelyet élvezni fogsz és illik hozzád!”*.^[xiii]

Megfelelő képzettség és pszichológusi kompetencia nélkül is megállapítható annyi, hogy a sikeresség érzete egy pillanatnyi lelkiállapot, amely elmúlik. Az ember sikeresnek érezheti magát néhány napra (pl. kellemes hétvége eltöltése), néhány hónapra (pl. vadonatúj autó használata) vagy néhány évre (pl. neves fesztivál-díj elnyerése). Értelmezésben a sikeresség szinonimája a piacképesség, a minőség pedig meghatározó a modern versenyorientált piacon ahhoz, hogy egy termék (legyen az pl. produkció) vezető pozícióba kerüljön. Olyan kardinális kérdésekre keresem a választ, mint például

- az artista szakmai sikerességének főbb tényezői,
- optimális szakirány- és tanárválasztás,
- optimális oktatási feltételek meghatározása,
- a produkció-alkotás folyamata és stratégiái.

Artistaművésszé válni mindenki számára komoly kihívás. Kihívás mind a cirkuszi családok sarjainak, mind a „privát”^[2] személyeknek is. Sikeres artistának lenni nem más, mint létrehozni egy olyan produkciót (számot), amelyet nemzetközileg is elismernek. Mint minden más sikeres „dolog”, úgy a sikeres artista-produkciónak is megvan a maga „receptje”. Egy sikeres produkció létrehozása komplex feladat, szükségszerű adaptálni a legújabb szemléleteket.

Miért „buknak el” a pályakezdő („new comers”) artisták a karrierjük elején?

A „privát” emberek nem rendelkeznek cirkuszi (családi) háttérrel, nehezen értik meg ezt a sajátos életstílust, életmódot. Ezzel szemben az több évtizedes múlttal rendelkező cirkuszi családok sok esetben ugyanennek a körülménynek a korlátjával szembesülnek, mivel nem nyitottak vagy nem megfelelően nyitottak az új „dolgok”, szemléletek iránt, amelyekkel tovább fejleszthetnék, bővíthetnék az hosszú időintervallum alatt, akár generációkon átívelően örökölt és halmozott szakmai tudást.

Az artistává váláshoz és egy jó műsorszám kifejlesztéséhez a következő fő tényezőket (és hívószavakat) kell figyelembe venni:

1. Trükkök, technikák, tanár vagy mentor, a tanulási folyamat helyszíne....

2. A szám koncepciója (téma, újítások): „Legyél más!”
3. Előadói megjelenés, koreográfia, zene, kosztüm és smink, kiegészítő eszközök: „Add elő!”
4. Karrier-menedzsment.
5. Szerencse.

Az összes fő tényezőt a legmagasabb fokon kellene megvalósítani. Természetesen a maximumot nehéz elérni a gyakorlatban, de törekedni kell a maximalizálásra, ami a versenyképesség meghatározója.

Az alábbi folyamatábra megmutatja a tanuló nézőpontjából, hogyan érheti el a sikeres műsorszámot:

személy > zsánertípus > tanár/mentor > technikák > trükkök > műsorszám.

A tanuló (személy) választani fog egy zsánert, és keresni fog egy tanárt vagy mentort. A gyakorlási idő alatt (próbák) a tanár megtanítja a kezdő és haladó elemeit a technikáknak, amelyek előkészítik a szakmailag nehéz és különleges trükkök kivitelezését. Számos trükk tökéletesre fejlesztése után, össze kell állítani egy több rutinból álló sort és végül magát a műsorszámot.

E folyamatábra egyes szegmenseit fogom a cikksorozat további részeiben górcső alá venni, miután bemutatom majd a Szent István Egyetem PhD-kurzusán általam kifejlesztett BXP Értékelő Modellt.

* http://epa.oszk.hu/01400/01461/00035/pdf/EPA01461_cirkuszi_akrobatika_2017_1_02.pdf

[1] „*The first step is to develop the habit of doing whatever needs to be done with concentrated attention, with skill rather than inertia.*” Mihály Csikszentmihályi (1997): *Finding Flow: The Psychology of Engagement with Everyday Life* Basic Books 127 o. [saját fordítás]

[2] „privát” = cirkuszi zsargon, olyan személy, akinek nincs vagy nem volt cirkuszi múltja

[i] Bertalanffy, Ludwig von (1969): Az általános rendszerelmélet problémái. 25–38, in: Kindler, J. – Kiss, I. (szerk): Rendszerelmélet. Válogatott tanulmányok. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

[ii] https://en.wikipedia.org/wiki/Systems_theory ; https://en.wikipedia.org/wiki/Ludwig_von_Bertalanffy

[iii] <https://hu.wikipedia.org/w/index.php?search=rendszerelm%C3%A9let&title=Speci%C3%A1lis:Keres%C3%A9s&go=Menj&searchToken=1t181qoplif2niuufsd6jzotfh> ; <https://hu.wikipedia.org/w/index.php?search=Bertalanffy&title=Speci%C3%A1lis:Keres%C3%A9s&go=Menj&searchToken=7vfe3piw7dh2xyrzzjbad9x05>

[iv] <https://portal.vik.bme.hu/kepzes/targyak/VIHVB00/> ,

[v] Bouissac, Paul : *Circus and Culture A Semiotic Approach* Indiana University Press Bloomington London (1976)

[vi] <https://semioticon.com/homepage/cv.pdf>

[vii] H. Orlóczy Edit minősítési eljárása a PTE Kommunikációelmélet Doktori Iskoláján az elsők között (2002-2004) zajlott le, ekkor még nem került sor digitális dokumentációra, neve csak az Országos Doktori Tanács honlapján szerepel https://doktori.hu/index.php?menuid=192&lang=HU&sz_ID=8246&show=1

[viii] Az értekezés digitalizált formában a *Cirkuszi akrobatika* honlapján olvasható (V.évf./2. sz. 2012. Nyár) <http://epa.oszk.hu/01400/01461/00016/pdf/>

[ix] Imai, Masaaki (1986). *Kaizen: The Key to Japan's Competitive Success*. New York: Random House.

[x] Csikszentmihályi Mihály (1997): *Flow – Az áramlat – A tökéletes élmény pszichológiája*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

[xi] Lego.hu, https://www.lego.com/en-us/aboutus/lego-group/the_lego_history/1930

[xii] Joel Brown (2013): 20 Unstoppable Entrepreneurs Share Their Advice For Success, <https://addicted2success.com/success-advice/20-unstoppable-entrepreneurs-share-their-advice-for-success/>

[xiii] Sport Scotland – the national agency for sport (2013): Understanding Talent, <https://sportscotland.org.uk/clubs/help-for-clubs/people/understanding-talent/>

Koós István: Japáni sárkányok 1. rész

Japán akrobata csoport vendégjátéka 1868-ban a Budai Népszínházban

Japán a XIX. század közepén nagy átalakulások előtt állt. Az évszázadokig tartó elzárkózási politikát fokozatosan felváltotta az ország megnyitása a nyugati kultúra előtt. Ennek végpontja a mindenki előtt ismeretes Meidzsi-reform (1868), amely a nyugatosok teljes győzelmét jelentette. De ezt egy hosszú folyamat előzte meg, mióta Matthew C. Perry amerikai hajós kapitány megjelent Japán partjainál és kikényszerítette 1854-ben az első egyezményt egy nyugati országgal. Attól kezdve ádáz harcot vívtak a nyugati nyitás hívei az elzárkózási politikát továbbra is fenntartani akarókkal. A Nyugat hívei egyre több kapcsolatot kerestek az Egyesült Államokkal és Európával.

Már 1862-ben járt japán küldöttség Európában, amiről a magyar olvasók is értesülhettek.[1] Ebbe a sorba illeszthető, hogy a Niigata megyéből származó, Ecsigo Kakubei Dzsisi (Ecsigoi Kakubei Sárkány [társulat]) amerikai, majd európai turnéra indult. A társulat akrobatikus mutatványai nagyon népszerűek voltak a korabeli Japánban, Ecsigo vidékén 60 – 70 ilyen társulat is létezhetett. Fő jellegzetességük az 5 – 10 éves gyerek szereplők tudatos betanítása és a mutatványokban való szerepeltetése.[2]

1868 januárjában a pest-budai közönség is megismerkedhetett velük. Az mindenképpen előnyös és szerencsés volt, hogy az európai közönség éppen ilyen műfajú japán produkciót láthatott, (és ők is könnyebben vállalkozhattak ilyen hosszú útra Japánból a hagyományaikat mereven őrző tradicionális színházi műfajok képviselőinél, mint a kabuki, nó, bunraku vagy a kjógen), mert az akrobatika nem volt idegen az európai közönségtől. Az említett hagyományos színházi műfajok teljesen egyedien fejlődtek, és ezért a nyugati nézőnek annyira idegennek tünnek mind színészi játék, mind a darabok, mind esztétikai viszonyulás tekintetében, hogy az autentikusság máig központi problémája maradt a nyugati vendégszereplésre érkező hagyományos színházi társulatoknak. Mit és mennyit kell változtatni, hogy az európai néző is viszonylagosan értse és befogadhassa a színpadi történéseket, de a színpadon látottakra mégis azt lehessen mondani: ez a japán színház, és nem valami japános, esztrádszerű keverék. Ilyen kérdések egy akrobata társulatnál nem merültek fel, így a magyar közönség is maradéktalanul élvezhette a társulat műsorát.

A magyarországi szereplésről keveset lehetett tudni, talán csak annyit, hogy 1868 januárjában történt a Budai Népszínházban, és hogy a Réthi L. aláírású Réthi Lajos hosszabb beszámolót közölt a Vasárnapi Ujságban[3], de még a pontos időpont sem volt tisztázott.[4] Mielőtt részletesebben ismertetném a műsort, határozzuk meg a vendégszereplés pontos időpontját. A napilapok január 8-ra (ez szerda volt 1868-ban) hirdették az első fellépést,[5] viszont az első beszámolók csak január 10-én jelentek meg.[6] Lehet, hogy valamilyen okból egy nappal csúszott a társulat debütálása bár a korabeli újságírói szokások szerint a 8-i időpont sem magyarázhatatlan. Tudniillik, akkoriban az újságírók a cikkük megírásához viszonyították az időpontokat – nem úgy, mint ma, amikor a megjelenéshez. Így ha a 8-i előadásról szóló cikket csak másnap 9-én írta az újságíró, és utalt az előző este látottakra, az csak a 10-i számban jelent meg.

Az egzotikus társulatnak elég nagy sikere volt, így az eredetileg 4 előadásra[7] tervezett szereplést meghosszabbították január 15-ig (szerda),[8] de még egészen 19-ig (vasárnap)

maradtak, amikor már a következő, szentpétervári fellépés miatt mindenképpen el kellett utazniuk.^[9] A januári, téli, hideg idő magyarázza, hogy miért kellett a vendéjátéknak fedett, fűtött helyen lennie, pedig bizonyára mind a közönségnek, mind a társulatnak előnyösebb lett volna a szabadtéri bemutatás. 1868 elején azonban ilyen fedett, fűtött, a produkció bemutatására alkalmas színpad ritkaság számba ment (nem voltak még megfelelő mulatók, orfeumok, amelyek az ilyen produkciók befogadásának természetes helyszínei), ráadásul kétséges, hogy a Vigadó, vagy a Nemzeti Színház befogadott volna-e ilyen vásári színezetű, cirkuszi produkciót. Így maradt a Budai Népszínház, amely zenés – táncos, vígjátéki műsorával is közelebb állt hozzájuk.

A színház épülete ma már nem található meg, 1861 és 1870 között állt a Lánchíd budai hídfőjénél. Ez sem volt teljesen ideális: „[...] a színpad térhiánya sok tekintetben megakadályozta őket erejük teljes kifejtésében” – írja egy újság,^[10] valamint maga a környék sem volt éppen könnyen megközelíthető: messze volt a centrumtól, csak jó időben telt meg a nézőtere, viszont a japánok ennek ellenére tudtak nagyobb nézőközönséget gyűjteni.^[11]

Arról is képet alkothatunk, milyenek tűnhettek a közönség számára a még soha nem látott japán vendég-művészek-. (Valószínűleg ők voltak a legelső japán születésű személyek, akik Magyarország területére léptek.) Réthi Lajos említett Vasárnapi Újság-beli cikk inkább a műsorszámokat elemző írás, de hozzáférhető egy sokkal személyesebb beszámolója is. Réthi Lajos ugyanis akkor egy Jó Barát nevű, hangsúlyozottan a köznépek szánt (Képes újság a magyar nép számára – olvasható az alcímben), hetilapot szerkesztett, és a január 16-i számban megosztotta olvasóival élményeit, méghozzá egy amolyan „rácsodálkozó” cikkben.

Korabeli lapokban gyakran található olyan rovat, amelyben világlátott emberek, a személyességet erősítve gyakran levél formában (mintha egy régi meghitt barát írta le élményeit) és humoros jelleggel számolnak be kalandjaikról. Ezt gyakran - ahogy az akkori humorisztikus sajtóban olyannyira elterjedt – álnéven teszik. A Jó barátban Bús Székely álnéven jelentek meg a beszámolók. Bár a Bús Székely álnevet sem Gulyás Pál,^[12] sem Sz. Debreczeni Kornélia^[13] nem oldja fel, bizvást azonosíthatjuk Bús Székelyt magával a szerkesztővel, hiszen Erdő-Csinádon, Maros-Torda megyében született.^[14]

Réthi Lajos beszámolója szerint tehát a közönséget már az előadás legelején meglepetés éri: „Mikor felhúzták a függönyt, egy sor ember, valami nyolc-tíz, térdepelt egymás mellett a közönség felé fordulva. Egyszerre, mintha dróton rándították volna, behajoltak arcokkal a földre.” A művészeknek ez a nem megszokott, de Bús Székely szerint illedelmes köszöntése elgondolkoztatja őt, és azt a konklúziót vonja le, hogy szokásaik furcsák, de ők is furcsálhatják a mi szokásainkat.

Milyenek a japánok? Bús Székely erre is választ ad: „Már az arcuk is különbözik a mienktől; egyszerre meg lehet ösmerni, hogy más földrész szülöttei. Szakálluk és bajuszok egyáltalában nincs, nem szokott nőni annál a fajnál; szemök nem kerek, mint a mienk, hanem hosszúdad és egy kissé rézsut áll, nem függélyesen a homlok alatt. Hajokat elől leborotválják egész a fej tetejeig; ami azontúl marad, azt összekötik copfba. Öltözetök is feltűnő; de azt már nem tudom megmagyarázni, hogy milyen; elég az hozzá, hogy nálunk nem venné magára senki, mert uton utfélen kikacagnák érte.”

A társulat egyik hölgy tagja nem nyeri el a tetszését: „Eléjött egy kisasszony is, már t. i. olyan japáni kisasszony, a kibe bizony soha se tudnék bele szeretni: ferde szemébe, olajsínű arcába, zömök természetébe; pedig azt mondják ismerőseim, hogy én minden nőbe beleszeretek,

csak hogy egynek sem merem megmondani.” (Az idézet jól mutatja, azt a kedélyes hangütést, amely az ilyenfajta cikkeket jellemzi.)[\[15\]](#)

A közönség soraiban helyet foglaló hölgyek ezzel talán nem értettek egyet, hiszen egy másik újság szerint éppen azért jelent meg annyi hölgy a nézőtérén, hogy saját ruha és frizura viseletükhöz új impulzusokat kapjanak az egzotikus hölgyektől[\[16\]](#) (több hölgy is a társulat tagja volt, nemcsak a kötél-táncos „kisasszony”, de információ áll rendelkezésünkre arról, hogy japán zenei kísérettel adták elő a számokat, és a zenészek is hölgyek lehettek[\[17\]](#)), hiszen végtére is a nézők nagy része nem azért látogatott el a színházba, hogy a japánok külsejét nézze, hanem mert „[...] néhány sikerült számban oly bámulatos ügyességet tanúsítottak, minőt ritkán van alkalma látni a közönségnek.”[\[18\]](#)

[\[1\]](#) A japáni követség Európában. Vasárnapi Ujság. (9) 1862. 27. (július 6.) p. 316.

[\[2\]](#) Umemura Yuko: Japánok és magyarok egymásról. Bp., Akadémiai, 2017. p. 43 – 44.

[\[3\]](#) [Réthi Lajos] Réthi L.: A japáni „sárkány-társaság” mutatványai. Vasárnapi Ujság. (15) 1868. 3. (január 19.) p. 28 – 29.

[\[4\]](#) Umemura i. m. 44.

[\[5\]](#) Pl.: A Hon Esti Lapja. (1) 1868. január 8. p. 4., Magyar Ujság. (2) 1868. január 8. p. 19.

[\[6\]](#) Die sogenannte „japanische Drachentruppe” [...] Abendblatt des Pester Lloyd. (15) 1868. január 10. p. 4., Japáni sárkány sereg [...] Budapesti Közlöny. (2) 1868. január 10. p. 79., A „japáni sárkányhad” [...] Fővárosi Lapok. (5) 1868. január 10. p. 28. – s.: A japáni sárkány sereg [...] Magyar Ujság. (2) 1868. január 10. p. 26., xy: Die japanische Drachentruppe. Ungarischer Lloyd. Morgenblatt. (2) 1868. január 10. p. 3.

[\[7\]](#)– s.: A japáni sárkány sereg [...] Magyar Ujság. (2) 1868. január 10. p. 26.

[\[8\]](#)– s.: A budai népszínházat [...] Magyar Ujság. (2) 1868. január 12. p. 35.

[\[9\]](#) Népszínház Budán. [Hirdetés] Fővárosi Lapok. (5) 1868. január 17. p. 52.

[\[10\]](#)– s.: A japáni sárkány sereg [...] Magyar Ujság. (2) 1868. január 10. p. 26.

[\[11\]](#) Egy hét története. Hazánk és a Külföld. (4) 1868. 3. (január 16.) p. 46 – 47.

[\[12\]](#) Gulyás Pál: Magyar írói álnév lexikon. Bp., Akadémiai, 1956.

[\[13\]](#) Debreczeni Kornélia, Sz.: Magyar írói álnév lexikon. Bp., PIM, 1992.

[\[14\]](#) Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. Bp., Hornyánszky, 1906. XI. köt. 821. hasáb.

[\[15\]](#) [Réthi Lajos] Bús Székely: Pesti furcsaságok. Jó Barát (1) 1867/1868. 8. (január 16.) 252 – 254. hasáb

[\[16\]](#) r.: A japáni sárkány sereg [...] Magyar Ujság. (2) 1868. január 15. p. 43.

[\[17\]](#) Egy hét története. Hazánk és a Külföld. (4) 1868. 3. (január 16.) p. 46 – 47.

[\[18\]](#)– s.: A japáni sárkány sereg [...] Magyar Ujság. (2) 1868. január 10.

Forrásközlemények I.

--- Circus Gymnasticus >>>

Im neu erbauten **Circus Gymnasticus** beim Neuhof.*

Heute Mittwoch den 13. Juni **1838**, wird Joseph **Gautier**, Bürger von Esseg und Nagy-Károly, mit seiner Kunstreiter und Seiltänzer Gesellschaft eine besonders brillante Vorstellung in der höheren Reitkunst, im Voltigiren und Tanzen zu Pferde, Exercitien auf dem gespannten Seile, und die große Bataille des Ali Bascha, dann den Tod und das Grab des Helden Marlborough die Ehre haben darzustellen.

Erste Abtheilung:

Große Tänze und Exercitien auf dem gespannten Seile mit und ohne Balancirstange.

Anton Gautier wird Aequilibers, Attitüden und Glissades zu produciren die Ehre haben.

Alexander Gautier wird heute mit ganz neuen Stücken das Reisspiel ausführen.

Joseph Gautier, erster Akrobat aus Frankreich und Italien, wird einen Schotischen Tanz mit Körben an den Füßen, dann die auserordentlichen Salto mortale vor- und rückwärts mit großer Sicherheit ausführen.

Zweiter Abtheilung:

Productionen der edlen Reitkunst.

La voltige academique

ausgeführt von sämmtlichen Mitgliedern der Gesellschaft Die Production wird beschlossen mit dem Salto mortale vor- und rückwärts von gleicher Erde.

Anton Gautier wird die schwersten Stellungen zu Pferde ausführen.

Alexander Gautier, Grotesk- un Force-Reiter, wird nach verschiedenen schweren Kunstleistungen über mehrere Gegenstände springen, und mit großen Cours volante im vollen Laufe des Pferdes enden.

Le Bergère des Alpes, oder: Das Blumenmädchen.

Interessante Darstellung von Dlle. Stephani

Der Triumph des Cäsar-Rittes im Colosseum zu Rom.

Interessante Vorstellung auf Pferden, ausgeführt von Joseph Gautier.

Der beliebte Komiker Alexander Gautier, wird durch seine launigen Späße und außerordentliche Schnelligkeit in indianischen, chinesischen und malabarischen Fertigkeitspielen sich besonders auszeichnen.

Zum Beschluss:

Die grosse Bataille des Ali Bascha, denn der Tod des Helden Marlborough.

Der Angriff, welcher durch ein arabisches Corps zu Fuß und zu Pferde begleitet mit Märschen und Contra-Märschen anfängt, wird die Gefangenschaft und den Tod Mehrerer zur Folge haben.

* Országos Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Tár

--- Mazeppa >>>

Heute* Montag den 19. Juni 1848, eine große Vorstellung im Circus bei Beleuchtung

MAZEPPA'S Verbannung, oder: Die Tartaren in der Ukraine.

Große mimisch-plastische Darstellung mit Gefechten, Manövers, und Evolutionen, ausgeführt von der ganzen Gesellschaft und 20 zügellosen Pferden.

Personen:

Fürst Odowalski – Hr. Porte; Pauloska dessen Gemahlin – Mad. Felsenmeyer; Mazeppa, Page des Fürsten – Hr. Martini; Paulovitz, Vertrauter d. Fürst – Hr. Wenzlow; Matucha, Freund d. Mazeppa – Hr. Peterka; Neslony, Slabik, Strokbek, Butosley, Doalwsky – Begleiter des Fürsten – Hr. Gärtner, Hr. Felsenmeyer, Hr. Julius, Hr. Persiwal, Hr. Wobraska; Hedwika, Pauleska, Katinka, Sabinka, Stephana – Begleiterinnen der Fürstin – Mad. Martini, Mad. Peterka, Mad. Hayek, Dem. Hebasch, Dem. Persiwal.

Dem geht vor: Große Vorstellung in der höheren Reitkunst.

Preize der Plätze wie gewöhnlich. – Der Schauplatz ist bekahnt – Anfang um 8 [?] Uhr

* Országos Széchenyi Könyvtár Színháztörténeti Tár

--- Nemzeti Színház >>>

Nemzeti színház*

Mult héten csupa bűvészből álltak a nemzeti színház előadásai. Egy francia bűvész mutogatta szemfényvesztéseit a színpadon. Meg kell neki engedni, hogy ügyessége sok, azonban mi, kik szeretjük az emberi dolgokat természetfölöttieknek tartani, kénytelenek vagyunk itt is előállni a kritikával s a mit még senki sem tett előttünk, magyarázatokat adni a bűvészethez.

Mutatványainak egy vége a gyors elcseréléseken és eldugásokon alapul, más része kémiai és mechanikai készletek hozzájárultán. Első esetben ügyessége, másokban ötletei bámulhatók.

A kimosott és elégetett zsebkendők két különféle tárgy és nem ugyanazok, a miket ő később vissza ad. A színpad alja egészen üres, ennél fogva az üreslábu asztalokon keresztül minden csere megtörténhetik.

A háttérben levő asztal le van függönyözve, s annak egész lapja számtalan helyen kinyílik, midőn a kalapban terem a tengeri nyúl, akkor az asztal alól dugják azt bele, midőn ugyanaz kétfelé hasítva, két nyúl lesz belőle, akkor a másikat a letett karja alatt dugják fel az asztalból, oda tűnik el a galamb is, mellyet látszólag a gyertyánál eléget. A sok körülrakott gyertya még jobban gátolja a nézőket a cserék észrevételében.

A pohárban tánczó tallérekára vékony selyemszál van ragasztva viasznál fogva. Egy darab e viaszból még akkor is rajta volt a talléron, midőn az tulajdonosához visszakerült. A kártyák megismerését mások is tudják.

Az összerakott és szétszedett rézkarikák közül az a hat, a mit a közönség kezébe ad, ép, de a többinek nyitja van, s csak a gyorsaság bámulandó, mellyel azokat össze tudja illeszteni, a nélkül, hogy tenyerében a nyílást észrevénnék.

A bűvös vacsoránál a felakasztott üstnek kettős fenek van. A bűvész sárgarépát és káposztalevelet hány bele s az után a káposzta helyett tengeri nyulakat szed ki belőle. Igen természetes, mert a tengeri nyulak megették a káposztát.

A magnetizálás mutatványa igen természetes tünemény s azt bajos volna tagadni.

A számtalan lapda, miket szemünk előtt gömbölyget, összenyomott rugannyal van tele, melly a dörzsölés által lassankint gömbölyüvé válik.

Az egy lapos tokból kiszedett tárgyak mind úgy vannak elkészítve, hogy rugók által összehajthatók, és ismét felállithatók legyenek.

A különféle borokat töltögető üveg rejtett csövekkel van ellátva.

A hirtelen felforralásnak vannak kémiai módszerei.

Mikor a középső asztalról leveszi a függönyt, már akkor az alatta rejtő segéd eltűnt a súlyesztő alatt, s akkor rendesen végződik a mutatvány s a függöny legördül.

Maguk a bűvészek is azt szokták mondani: gyorsaság nem boszorkányság.

Egy amerikai bűvész épen azt cselekedte, hogy előadásai végén mindent megmagyarázott a közönségnek. És ez által kétszeres erővel vonta mutatványaira a nézőket.

* Vasárnapi Ujság I. évf. 1. sz. 1854. márczius 5.

Forrásközlemények II.

--- *Lódi Ernő Keleti Lovardája* >>>

CIRCUS IGAZGATÓ ERNEST LODI*

Lódi Ernő Keleti Lovardája

Csak néhány előadás – 28 tag, 24 ló, és 2 teve.

Marczaliban, a Simonics-féle vendéglő udvarában ma este 1901. május hó 19-én

NAGY MEGNYITÓ ELŐADÁST

tart a legjobb műlovaglás, lóidomítás, tréfás jelenetek lovon. Jokey-lovaglás és magas iskola, testgyakorlat és erőművészet köréből.

Az előadás 12 válogatott számból áll.

Szünetek alatt a bolondos AUGUST és a magyar bohócok fogják a n.é. közönséget mulattatni.

Az előadás záradékaul nagy mulattató némajáték e czim alatt:

A pajkos iskolás gyerekek

Helyárok: I-ső hely 1 kor., II-ik hely 80 fil., III-ik hely 60 fil., Karzat 30 fil.

Pénztárnyitás este 7 órakor: Kezdeté 8 órakor.

Holnap hétfőn Nagy előadás új műsorral.

Vasár- és ünnepnap 2 előadás.

A lovarda vizmentes ponyvával van befödve. – Az előadáson saját zenekarom működik. – Rossz idő esetén az előadás másnapra halasztatik.

Legfőbb törekvésem oda irányul, hogy a n.é. közönséget a mai kornak megfelelő előadásokkal mulattassam. Kegyes pártfogásáért esedezve, maradtam kiváló tisztelettel:

Lódi Ernő

igazgató.

A lovardába kutyával tilos a bemenet.

* Országos Széchenyi Könyvtár Színháztörténeti Tár

[--- Artisták Pesthen és Budapesten. \(4. befejező rész\) >>>](#)

Artisták Pesthen és Budapesten. (4. befejező rész)*

Waldmann rengeteg áldozatokkal hozta színre a legnagyobb operetteket „Luna asszony” Indra és a többi Lincke operetteket Bayer Milával, Nágelmüller Carlival, Linder Rizával, Dorn Zsenivel, Mariottal, Baumann Károllyal és Aalbach Jaquessal a főszerepekben. Miután az operettek sok erkölcsi, de kevés anyagi sikert biztosítottak, Waldmann visszatért a variété számokhoz. Elhozta Schäffer Sylvestert, Spadonit, Maltinelli világhírű pantomim társulatát, Zimmermann Vilit, aki jelenleg Amerikában arat óriási sikereket, Clermontot, Konorah számológépművészt, Regnis hegedűművészt, a szintén amerikaivá lett Rosner Mundi hangszerművészt, Bernardi átváltozóművészt, Cleo de Merode, Barison nővérek, Lorison nővérek táncosnőket, Fregolit, Récsey Mariskát idomított elefántjaival és számtalan hírneves artistát, akiket mind felsorolni a rendelkezésemre álló hely kevés. Waldmann teremtette meg a legelső magyar kabarét „Tarka Színpad” címen, melynek igazgatója és rendezője a korán elhunyt kiváló újságíró: Zoltán Jenő volt. Ezek mellett ott működött a magyar artista társadalom három nagy halottja: Aalbach Jaques, Baumann Károly és Gyárfás Dezső, akiknek helyei még sokáig betöltetlenek maradnak. Waldmann 1916-ban átadta a Fővárosi Orfeumot Ribner Miksának és Keleti Árminnak, akik azt még ezidőszert is nagy rátermettséggel alapos szaktudással, erkölcsi és anyagi sikerrel vezetik.

Fájdalom, a Fővárosi Orfeum, mint ilyen, 1922. év végén meg fog szünni, mert az épületet Ben Blumenthel, az amerikai dollárkirály operettszínház céljaira megvásárolta.

Ezáltal ez az épület, ahol annyi kiváló artista kereste kenyerét, megszűnik az artistatársadalom számára és amikor e szavakat leírom, szememben egy könnyet morzsolok szét.

Amikor Budapesten már két variété színház állott, akkor építette meg a jó öreg Barokaldi a Városligetben a Néparénáját, melynek vonzóereje a derék Hugsyela-Pacs és Bauer bohóc volt, éneklő kutyájával. Barokaldi rendkívül takarékos, komoly életet élt, kollegái megbecsülték, nagy vagyont tett szert és néhány év előtt bekövetkezett halála nagy veszteség volt az artistatársadalomra nézve.

Beketow Mátyásnak, aki hosszú évekig volt a jelenlegi Fővárosi cirkusz igazgatója, köszönhető a speciális magyar szám: Az éneklő bohóc, akit Morgenroth Károly Jancsi néven személyesített meg, aki ma már világhírűvé vált. Beketow utóda Könyöt Sándor lett, aki Grünfeld Miksával, a társával nagyszerű hozzáértéssel, kiváló szakértelemmel és nagy szerencséjével igazgatja jelenleg a Fővárosi cirkuszt és semmiféle anyagi áldozatot nem kímélve, importálja Budapestre a világ legkitűnőbb artistaszámait.

A Fővárosi cirkusz mellett áll az öreg Barokaldi régi Néparénája, melynek jelenleg Schmidt Mihály az igazgatója, aki a cirkuszt teljesen átépítette, modern alapokra helyezte és a délutáni gyermekelőadásokon kívül, komoly, magas művészi nívón álló esti előadásokat rendszeresített. Tagjai csupa kiváló magyar és külföldi artista, akiknek nemes produkciójában nap-nap után gyönyörködik Budapest cirkuszkedvelő közönsége.

Az utolsó három évtizedben a régi pesti népénekes előadások nagyon megváltoztak. A helyiségekből az idők folyamán dalcsarnokok (Café Chantant) lettek és a múlt század kilencvenes éveiben se szeri, se száma nem volt ezeknek a helyiségeknek. Egymás után

nyíltak meg a Rákóczy-úton a Wekerle kávéház, ahol a mindig jókedvű, ötletes Glaser Fülöp tartott előadásokat és nem egy későbbi kiváló énekesnő és énekes-színész kezdte pályáját a Wekerle deszkáin. A Király-utcában a volt Löffelmann kávéházban Mandl Albert társulata működött, ahol az akkori artista világ legkiválóbb egyéniségei mulattatták a közönséget. A Váci-körúton az Imperiál kávéház helyiségében az agilis Fischer Mór tartott előadásokat, aki elhagyta ezt a pályát és előbb Budapesten, jelenleg pedig Bécsben egyike a legkitünőbb magándetektíveknek.

A Király-utcában Grüner Jaques megnyitotta a Tátra-mulatót, melyet évekkel később átépítettek és ma Trocadero néven egyike a legjobb lokáloknak.

A dalcsarnokok után, amikor azok már kezdtek a divatból kimenni, következtek a kabarék. Kondor Ernő, ez a sokoldalú színész, aki később mint zeneszerző és úriprimás szerzett magának kitűnő nevet, megnyitotta a Teréz-körúton a „Bonboniere”-kabarét, ahol Nagy Endre, a magyar konferencierek atyamestere, a magyar konferánsz megteremtője, kezdte el működését. Nagy Endre azonban rövidesen megvált Kondor Ernőtől és megnyitotta az Andrásy-úton a régi Műcsarnok souterrainjében a „Modern Színpadot”, melynek primadonnája Európa egyik legzseniálisabb előadóművésznője: Medgyasszay Vilma lett. Kondor Ernő pedig tönkre ment.

A kabaréval egészen új előadási művészet keletkezett. A magyar irodalom bevonult a könnyebb múzsa hajlékába, ami a német nyelvet teljesen kiküszöbölte. Ma már annyira vagyunk, hogy a kávéházakban is kabaréelőadásokat rendeznek.

A kabaréval körülbelül egyidőben kezdtek tért hódítani Budapesten a mozik és majdnem minden utcasarkon villanyfényben ragyog a mozgófénykép diadala.

Igy alakult át a magyar artista művészet az idők folyamán, így nyert új irányt és új lendületet, bebizonyítva, hogy az artistaművészet lépést tart a korrallal és örömmel fogad minden olyan újítást, mely a művészet folytonos tökéletesítését tűzi célul maga elé.

* Békásy Jenő és Seidl Albert (szerk.) *Jubileumi Album 1897-1922* Kiadja a Magyarországi Artista Egyesület 25 éves fennállásának emlékére (41-43. o.) Írta: Kemény Gyula

[--- M.A.E.: Wulff Ede >>>](#)

M.A.E. A "MAGYARORSZÁGI ARTISTA EGYESÜLET" hivatalos közlönye

11916. március 16.

Wulff Ede, ki hosszú éveken át a városligeti cirkusz igazgató-tulajdonosa volt, 64 éves korában elhunyt. Wulff egyike volt a legnevesebb cirkusz igazgatóknak és mint idomár is elsőrangú volt. Az artistákkal szemben mindenkor jóindulattal viseltetett. Kegyelettel őrizzük emlékét.

Forrásközlemények III.

--- Jegyzetek a varsói konferenciáról >>>

Jegyzetek a varsói konferenciáról*

1955. március 10-én először került rá sor, hogy öt baráti állam /Lengyel, Bolgár, Magyar, Román és Kelet-Német/ artista területének vezetői egymás kölcsönös tájékoztatására és a jövő perspektíváinak megbeszélésére Varsóban konferenciára jöttek össze.

Még mielőtt a konferenciáról beszélnék, nem lehet szó nélkül hagyni azt az arányaiban hatalmas méretű, lendületes munkát, melyet a hős lengyel nép a Párt és a Kormány vezetésével Varsó újjáépítésében végeztek. Olyan kétemeletes épületet is láttunk, melyet 19 nap alatt építettek fel. A hitleri fasiszta hordák, tervszerűen 80 %-ban lerombolták a szép lengyel fővárost, a megmaradt 20 % is erősen megrongálódott. Varsó mai képére jellemző, hogy erre a mérhetetlen pusztításra a romokból csak részben, inkább a rengeteg új épületből lehet következtetni. .Bátran elmondhatjuk: ilyen óriási méretű építő munkát csak olyan nép tud elvégezni, amely tudatában van annak, hogy magának építi az országot.

A tárgyalások a legelvtársiasabb, a legbarátibb hangulatban folytak le. Az egyes delegációk beszámoltak saját területük fejlődéséről, vállalati felépítésükről, problémáikról. A beszámolókból egyértelműen csendült ki, hogy azonos cipő szorít mindannyiunkat; az artistacsere szélesebb alapokra helyezése és pedig teljes cirkuszok kicserélése. A jövőre vonatkozóan mi is ebben látjuk a követendő irányt. Miért? Mert számaink már nagyon közismertek, a közönség ezen túlmenően új arcokat kíván látni, artista művészeink fejlődését előbbre viszi, és ami a legfontosabb; népeink közötti kulturális kapcsolatinkat és barátságunkat még jobban elmélyíti. Ezt bizonyítja az 1954. évi lengyel-magyar cirkusz-csere, továbbá az Aeros és a Busch cirkusz budapesti vendégszereplése.

Lengyel barátainkkal 1956-ra 1-1 cirkusz és egyes számok cseréjében állapotunk meg. A németek 1955-56 telén újra Budapesten vendégszerepelnek, ugyanabban az időben tőlünk kérnek 20-25 számot. A román elvtársak április elején Budapestre jönnek, itt fogunk velük véglegesen megállapodni.

A konferencia egyik legpozitívabb eredménye; minden évben artista fesztivál rendezése. Az első 1956-ban Vroclavban lesz. A főbb alapelvekben a konferencia megállapodott, részleteit az első rendező fél dolgozza ki. Az egyes országok 14 műfajt képviselnek, a nyertesek kitüntetésekben és oklevelekben részesülnek. A fesztivál célja a cirkuszművészet fejlődésének elősegítése.

A jövő év elején előreláthatóan a konferenciát Budapesten fogjuk megtartani, melyre a Szovjetuniót is szeretnénk meghívni.

A konferencia azzal zárult, hogy a delegációk aláírták a jegyzőkönyveket és egyben üdvözlő táviratot küldtek a Szovjetunió, a Kínai Népköztársaság, a Csehszlovák Népköztársaság artistáinak.

Úgy érezzük, hogy a nemzetközi konferencián megtartott megállapodásokkal kulturális kapcsolataink bővítésével még szorosabbá fűzzük a népi demokráciákkal baráti viszonyunkat. Ezzel is a békés építőmunkát kívánjuk előbbrevinni.

Fekete Lajos művészeti oszt.vez.

Porond 1955.04.01.

--- Párizs Budapesten >>>

Párizs – Budapesten*

A téliesre fordult budapesti tavaszban is forróságot áraszt a „leghidegebb művészet”, a jégtánc, mert olyan kiváló művészek mutatják be, mint a Paris sur glace együttesének tagjai. Párizsi vendégművészeink produkciói a Fővárosi Nagycirkusz műjégén forró tapsra ragadják délutánonként-esténként a budapesti közönséget. A humorban, ötletekben bővelkedő számok, mint a „Vidám matrózok”, valamint a „Szakácsnők tánca”, továbbá a legkülönbébb stílusú táncok a menüettől a mambóig, mind-mind az együttes technikai tudását és jó stílusérzékét bizonyítják. Nadine Damien francia bajnoknő igazi jégballerina; nemcsak gyönyörűen táncol, hanem alakít is. Szinte az operai színpad jut a néző eszébe önfeledt ugrásai, forgásai láttán. Mikko Virtanen finn bajnok játszi könnyedséggel oldja meg a legnehezebb technikai feladatokat is. Kettejük számait mindig ismételni kell. Jacqueline Vives, művészeti vezető szép koreográfiával és gyönyörű jelmezeivel a Párizsi Jégrevü csinos táncosnői meghódították a belgák, németek, lengyelek után most a budapestiek szívét is. [a két fénykép aláírásai:] Csörög a dob, mosolyog a lány... (Inge Froidevale a párizsi jégrevü előadásán) – Forró pillanat a hideg jégen... (Nadine Damien francia bajnoknő spanyol tánca)

* Film Színház Muzsika I. évf. 1. sz. 1957. május 17. 21. o.

[--- Felszabadulás és ami utána volt... \(2. befejező rész\) >>>](#)

Felszabadulás és ami utána volt... (2. befejező rész)*

A mi utunk is – a pályafutásunk – ettől az időtől kezdett emelkedni. Én így számítom. Ez az emelkedés az artistáktól felejthetetlen, áldozatos munkát követelt. Sokan voltunk, akik ez megértettük. A ponyvás-brigád a hideg hangárokból kezdte meg működését, a Bíró-család és Spaci bácsi Baranyi Laci vezetésével. A varrógépek rosszak, kimustráltak, hiányosak voltak, a tíz juttatott gépből hármat sikerült összeállítani. Az autószerelő brigád (Kristóf, Heini Ferenc, Eötvös Gabival az élen) a telep udvarán sárban, hóban, hidegben igyekezett a roncsokból mozgó járműveket összeállítani. Az asztalos brigád a hangár sarkában javítgatta-festegette a használhatónak minősített lakókocsikat – Mikó Pál vezetésével. A felújítóbrigád november közepéig az udvaron működött, majd az esős, később havas idők beálltával használhatatlannak mondott istállósátrokban fűrt-faragott-fűrészelt, hogy a sok korhadt roncsból, hulladékanyagból a kis üzletek részére gradinokat, üléseket állítson össze. Az üzemvezető Delikát, a raktáros Neumann bácsi volt. Ők is velünk együtt fújhatták a tíz körmüket, ha fáztak, más melegedési lehetőség nem volt. A hangárokból és a sátrakból a nyílt láng használata tilos volt. Minden brigád artistákból állt.

Nekünk azonban nemcsak a cirkuszok elkészítésére, hanem a jövő műsorári is kellett gondolnunk. Munkaidő után tornatermekben igyekeztünk számunkat gyakorolni és bővíteni. Ez volt életem legnehezebb tele: 1950/1951. És mégis, szeretettel emlékszem vissza rá, mert ezen a nehéz, kemény télen mutatták meg az artisták, hogy nemcsak forrófejűek, hanem – ha kelle – forró-szívűek is tudnak lenni.

Ennek az összefogásnak és nem utolsósorban államunk támogatásának köszönhetjük, hogy 1951. április 10-én a Haller téren vörös és piros-fehér-zöld zászlókkal feldíszített tizenegy cirkuszsátor – nagyság szerint sorban felépítve – várta a párt, a sajtó és a rádió kiküldöttjeit. Felejthetetlen nap volt! Azt hiszem, velem együtt minden artista büszkén gondol erre a napra.

Másnap mind a tizenegy cirkusz útrakelt a városokba és községekbe, hogy egy új cirkuszkultúra magvait elhintse, de mai szemmel nézve bizony nyomorúságos felszerelés volt az! Csakhogy mi büszkéek voltunk rá, hiszen ez volt kollektív munkánk első eredménye!

Akrobataszámunk ebben az időszakban kezdett erősen fejlődni. Az első kategorizálásnál B-eredményt értünk el. Az értékelés reális volt. Albert Károly, feleségem, Gyurka, Öcsi és Józsi fiam dolgozott velem ebben a számban.

1952: Erre, s az ezt követő időszakra nem nagyon szeretek emlékezni. Irgalmatlan kenyérharc kezdődött. Kevesebb, de jobban felszerelt cirkusszal indultunk ki és sok volt az eszkimó, de kevés a fóka. Külföldi utazásra akkor még gondolni sem lehetett, tehát az eszkimókat – az artistákat – kellett ritkítani, legalábbis egy bizonyos elképzelés szerint. Erre „legjobb” módszernek a kategorizálás bizonyult, némely hónapban háromszor is kategorizáltak. Akrobataszámunk egy személlyel gyarapodott (Jurnyik András), de munkánk már a mai viszonyoknak is megfelelő nívón volt. A kategorizálásnál viszont C osztályzatot „nyertünk”. Reklamálásomra azt a választ kaptam az azóta már rég disszidált minisztériumi megbízottól, hogy örüljek, hogy min C-artisták megtartanak.

Öt akrobataszám volt abban az időben és még kettő is sok lett volna, nem csoda, ha a csoportok között is állandó harc folyt. Igyekeztek egymástól a használható embereket elcsalni, tőlem a saját gyermekeimet is el akarták idegeníteni.

Ezek után éreztem, hogy mint akrobata, nem vehetem fel „jóakaróimmal” és a sok kategorizálással a versenyt, összeállítottam a 4 Váradi számot. Még egy kategorizálás következett és az eredmény: engem is kitétek a számból. Ezután már csak mint asszisztens működhettem a saját akrobataszámomban.

Ezután egy szezonnak volt idehaza, majd Csehszlovákia, Szovjetunió, a Német Demokratikus Köztársaság, Ausztria, Dánia, Svédország, Finnország, Lengyelország következett. Kevés megszakítással hét éves külföldi turnénk után itthon is kezdték már megbecsülni munkánkat. Újabb turnék előtt álltunk. 1962: Jugoszlávia, Románia. 1963: Bulgária, Görögország, Cyprus, Szovjetunió, Anglia. Ebben az évben nagy változások történtek.

Én sohasem mondtam le egy nagy akrobatacsoport tervéről, csak vártam a megfelelő körülményekre.

1961-ben Dániába szerződünk a Benneweis Cirkuszhoz. Itt kezdtünk először Gyurka fiam lányával, Erzsikével próbálni. Gyors eredményre egyáltalán nem számítottunk, főként mert unokám hat éves, gyengecsontú, vékonyka kislány volt.

Hamarosan tapasztalhattuk azonban, hogy Erzsike ambícióban, szorgalomban, ügyességben és bátorságban tútesz elképzelésünkön. Keményen dolgozott és türelmetlenül várta, mikor léphet ő is porondra.

1962-ben már komoly artistapróbák folytak Erzsikével és Imre fiam is – a legkisebb – elvégezte itthon iskoláit, aztán kijött hozzánk Finnországban. Együtt volt a család. Az elképzelt munka kezdett lassan megvalósulni.

Az 1963 év zsúfolt lett részünkre. Már januárban megkezdődtek a budapesti cirkusz-fesztivál próbái, februárt pedig lefoglalták a televízió és a bulgár műsor próbái.

Február 24-én indultunk Bulgáriába, március 1-én volt a premierünk Szófiában, április 4-től május 19-ig ezután az utazócirkusznál kínlódtunk, napi 2-3 előadásunk volt. Május 15-én táviratot kaptunk Budapestről, a vállalat vezetésétől, hogy haladéktalanul menjünk Athénba, az ott működő Budapest Cirkuszhoz.

Május 25-én megérkeztünk Athénba. A társulat és a csupa Laciból álló vezetőség (Baranyi, Vörös, Feldman) örömmel fogadott. Rekvizitünk 27-én érkezett meg, s még aznap mindkét előadásban már dolgoztunk. A hirtelen beállott klímaváltozás, a sok próba, idegeskedés éreztette hatását, a fiúk betegeskedtek. Volt, akinél ez csak gyengeség formájában jelentkezett, Öcsi fiamat azonban kórházba kellett szállítani. Segítségre volt szükségünk. Így történt, hogy Erzsike – életében először – bekerült számunkba. Ezután már sem a betegség, em az óriási hőség nem tudott többé meggátolni bennünket a rendszeres próbákban. Elhatároztuk, hogy még Athénben bemutatjuk új akrobataszámunkat. Legyűrtük a betegségeket, a hőséget, bevittük Imi fiamat is a manézsbba. Négy-öt nap múlva Öcsi és Gyurka felesége is velünk dolgozott. Szinte észrevétlenül kialakult az új szám: a 8 Váradi.

Sikerünk volt Athénben, sőt vezetőinket, kollegáinkat is meglepte a gyorsan kialakult, biztonságos, jó produkciókkal töltött szám és július elejétől szeptember elejéig Cypruson, Nicosiában, Limaszolban, Famagosztában már mint 8 Váradi léptünk fel.

Hamarosan levelet kaptunk Budapestről, vállalatunk igazgatója is melegen gratulált új számunkhoz. Athéni és cyprusi sikereinkre büszkék voltunk ugyan, de úgy gondoltuk, ez még nem az a mérce, amely egy számot nemzetközileg elismertté tesz.

Ekkor kaptuk a táviratot, hogy egy nagy nemzetközi műsorban kell szerepeelnünk Moszkvában, szeptember 27-től november 27-ig. Izgalmunk fokozódott, hisz Moszkváról volt szó, ahol már igazán fémjelzik a számokat. A jóból is megárt a sok! – gondoltuk – de a vezetőségnek bizalma van hozzánk, ígyekszünk ezt a bizalmat kiérdemelni.

Igyekezünk és sikerünk volt.

Erzsike kedvencé vált mind a fiatalok, mind az öregek körében és az igazgatóság is várakozáson felülinek tartotta munkánkat. Ez már komoly fémjelzés folt nemzetközi tekintélyű szakemberektől.

November 1-én tudunkra adták, hogy számunkat a karácsonyi ünnepekre – hat hétre – lekötötte London: a világhírű Bertram Mills cirkusz, ezzel minden szorongásunk elmúlt. A két hónapi moszkvai szereplés önbizalmával, jó hangulatban készültünk londoni szereplésünkre. December 14-én érkezünk Londonba, ahol az újságok mint szenzációt közölték, hogy a 8 Váradit egyenesen Moszkvából hozatták repülőgépen. Szép sikerünk volt, legizgalmasabb előadásunk azonban az volt, amikor Erzsébet királynő is megtekintette a műsort.

Február 4-én ismét itthon voltunk és tíz nap múlva megkezdük az 1964-es szezont a Fővárosi Nagycirkuszban. Egy éve dolgoztunk már az új akrobataszámunkkal, de budapesti bemutatkozásunkra csak most került sor.

Dicsekvés nélkül írhatom, a szám itthon is tetszett.

Azután Lengyelország, Románia és a NDK következett, majd október 19-én Jugoszláviában végeztük a szezont.

Rengeteg próba és sok előadás állt már számunk mögött, amikor hosszabb amerikai turnéra kaptunk ajánlatot.

Trükkjeinket megválogattuk, az előadasmódot igyekezünk csiszoltá tenni, kosztümjeinket megpróbáltuk kevésbé stilizálni. Az amerikai turné előtt még egy hónapra lekötötték számunkat a Berlinben működő Busch Cirkuszhoz, és ettől a szereplésünktől további bátorítást kaptunk.

December 14-én végeztünk, de az amerikai vízum még nem érkezett meg.

Fiam naponta kétszer is bement a követségre, s mi izgatottan vártuk, milyen hírral érkezik haza. Végre, 19-én megkaptuk a szükséges vízumokat. Másnap este 10 órakor már az amszterdami gyors kényelmes kupéjában vártuk az indulás pillanatát.

Amszterdamban 21-én találkoztunk a társulat tagjaival. December 22-én indulás és érkezés New York-ba, 24-én pedig 40 órás autóbusszútazás után megérkeztünk Venicebe, a Ringling Cirkusz téli szállására.

A Ringling Bros and Barnum and Bailey valóban a világ legnagyobb cirkusza, de nem artistaüdülő. Így már december 26-án, karácsony másnapján e nagy vállalat nagy próbatermében igyekeztünk megérteni az angolul beszélő rendező utasításait.

Három nehéz év következett. A szezonok 11 hónapból, a napok 2-3 előadásból álltak. A 40-50 órás utazások után nyomban előadásokat tartottunk. Erzsikét fiatal kora miatt sok helyütt nem engedték dolgozni. Naponként ismétlődő manézsharcok dúltak, nem is szólva a betegségekről. Mindez nagy energiát, rugalmasságot követelt. Ilyen körülmények között is sikerült számunkat a vezetőség, a személyzet és a közönség körében kedvelté tenni. Ebben annak bizonyosságát véltük felfedezni, hogy akrobataszámunk valóban megérett, kiforrott.

És már 1968-nál tartok! A Német Demokratikus Köztársaságban vendégszerepeltünk magyar cirkusszal és a sajtó, valamint a szakemberek kritikája arra a meggyőződésre juttatott, hogy számunk nem laposodott el az amerikai egyhangúságban.

November 1-én nyugdíjas lettem. A szám vezetési munkáját már régebben is Öcsi fiam intézte, benne érlelődött meg legjobban a szám iránti szeretet, az ambíció, a kellő nyugodtság, amely a szám összetartásához szükséges, így a család többi tagjai ellenvetés nélkül elfogadták, hogy Öcsi vezesse ezután a csoportot. A dél-amerikai turnéra már így készültek fel. Az 1969-es év Kölnben kezdődött számunkra, egy televíziós szerepléssel, március 1-én pedig Dél-Amerikába indultunk öt hónapos turnéra. Ebben az öt hónapban ugyancsak megedződött a csoport, pedig hiányosan indultunk ki, bár Józsi fiam feleségével is erősödött a szám.

Buenos Airesben nagy sikerünk volt. Később azonban hol egyikük, hol másikuk betegedett meg és így naponként kellett változtatni a számon.

1969 április 4-én megkoronázta sikereinket a Művelődésügyi Minisztérium leirata, melyben ifj. Weisz Nándort (Öcsit), a Várad-csoport vezetőjét Jászai Mari-díjjal tüntették ki.

A magas kitüntetés híre felvillanyozta a már-már csüggedő csoportot, s ez tette lehetővé, hogy erős akarattal, sok próbával, munkával mégis átvészeljük a szezon.

És most egy új dátumot ír le az írógépem: 1970 április 4.

Megállunk egy pillanatra. Felidézzük mindazt, ami két április 4. között történt velünk 25 év alatt. Olvasgatjuk ezt a rövid feljegyzést. A siker történetét? Egy siker történetét? Vagy nem inkább az életünket, mindannyiunk életét? Elnézegetjük a képeket. A történelemben lapozgatunk. Így éltük át a történelmet és a történelem így él – mibennünk.

id. Weisz Nándor